

Smanjenje siromaštva dece u Srbiji: novčana pomoć ili radni podsticaji?

Autori: Jelena Žarković Rakić, Marko Vladislavljević, Saša Randelović, Aleksandra Anić i Gorana Krstić

Ključne poruke

- Reforma dečjeg dodatka koja uzima u obzir dohodak od neformalnog zaposlenja može bolje da identifikuje one kojima je pomoć potrebna i smanji siromaštvo dece.
- Strategija koja povećava podsticaje za zapošljavanje roditelja ima manji uticaj na smanjenje siromaštva dece nego reforma dečjeg dodatka zbog loše situacije na tržištu rada.

Visok nivo siromaštva dece u Srbiji

Siromaštvo, a naročito siromaštvo među decom, predstavlja značajan problem u Srbiji sa stopama (24,6% i 30% respektivno) koje su dosta više od prosečne stope siromaštva dece u Evropskoj uniji (EU) od 19%.

Pokazalo se da siromaštvo u periodu detinjstva ima dalekosežne negativne posledice na razvoj deteta i značajno povećava rizik od siromaštva ne samo do kraja života te osobe, već i života njihove dece. Roditelji koji su odrastali u siromaštvu će najverovatnije i svoju decu odgajati u siromaštvu (Harper et al, 2003).

Visoke stope siromaštva među decom u Srbiji nisu samo posledica niske potrošnje za dečje dodatke i novčanu socijalnu pomoć, već i dizajna ovih socijalnih naknada. Slaba pokrivenost i targetiranost dečjih dodataka dovodi je do toga da 60% siromašne dece ne prima dečji dodatak, dok više od polovine onih koji ga dobijaju ne žive u siromašnim porodicama. To je delimično i zbog toga što 42% domaćinstava koji primaju dečji dodatak imaju dohodak i od neformalnog zaposlenja (rada na crno).

Visoke stope nezaposlenosti i rada u neformalnoj ekonomiji, uz nisku stopu participacije radne snage doprinose visokoj stopi siromaštva dece, dok sa druge strane dosadašnja struktura socijalnih naknada koje ne zavise od uplate doprinosa nije bila

efikasna u smanjenju siromaštva. Uprkos nekoliko reformi, potrošnja na socijalne naknade koje zavise od testa imovinskog stanja još uvek je niska, oko 0,6% BDP, što je značajno ispod proseka EU od 1,1% BDP.

Trenutno u Srbiji postoje dve vrste socijalne pomoći koje su zasnovane na testu imovinskog stanja a čiji je cilj smanjenje siromaštva: dečji dodatak (DD) i novčana socijalna pomoć (NSP). Dečiji dodatak prima oko jedne trećine stanovništva Srbije do 19 godina starosti. NSP se koristi kao krajnje sredstvo socijalne pomoći i usmerena je ka najsiromašnijim članovima populacije.

Tim domaćih istraživača odlučio je da istraži koje su politike najefikasnije u smanjenju siromaštva dece: strategija povećanja iznosa dečijeg dodatka (uzimajući u obzir dohodak od neformalnog zaposlenja) ili strategija povećanja zaposlenosti korisnika novčane socijalne pomoći.

Podaci, metodologija i simulirane reforme

Tim istraživača analizirao je podatke Ankete o prihodima i uslovima života iz 2013. godine koju je sproveo Republički zavod za statistiku na reprezentativnom uzorku od 6.501 domaćinstava (20.069 pojedinaca). Podaci uključuju detalje o pojedinačnim primanjima, statusu na tržištu rada i socio-ekonomskim karakteristikama. Tim je koristio tehnike mikrosimulacije kako bi ocenio efekte dve reformske politike na dohodak, participaciju na tržištu rada i siromaštvo dece. Prva reforma predviđa da se u test imovinskog stanja za dečji dodatak uzmu u obzir procene dohotka od neformalnog zaposlenja (pod uslovom da 100% ili 70% neformalnog dohotka bude uključeno u test imovinskog stanja), što omogućava da sredstva države na dečije dodatke budu usmerena onima kojima su najviše potrebna i za odgovarajući iznos uvećana u odnosu na trenutni nivo pomoći. Druga reforma povećava podsticaj za roditelje, korisnike novčane socijalne pomoći, da se zaposle tako što smanjuje stopu povlačenja socijalne pomoći na 50% ili 25% (tj. polovina ili četvrtina formalnog dohotka ulazi u test imovinskog stanja umesto 100% kao što je sada slučaj), tako da nezaposlenost više nije bolji izbor od rada.

Glavni nalazi

U pogledu reforme dečjeg dodatka, rezultati ukazuju da bi **bolja procena dohotka od neformalnog zaposlenja i preusmeravanje budžetskih sredstava onima kojima su najpotrebnija mogli dovesti do smanjenja siromaštva dece od 1,3 do 1,6 procentualnih poena**, u zavisnosti od mogućnosti administrativnih radnika da procene dohodak od rada na crno.

Ova reforma poboljšava i pokrivenost i targetiranost DD, jer se više javnih rashoda usmerava ka pojedincima sa najnižim dohotkom. Nalazi pokazuju da bi darežljiviji dečiji dodatak na duži rok mogao da smanji učešće roditelja na tržištu rada. Međutim, ovi negativni efekti bi bili ograničeni.

Reformska strategija koja podstiče korisnike novčane socijalne pomoći da rade, a omogućava da paralelno nastave da primaju deo pomoći, smanjila bi siromaštvo među decom od 0,3 do 0,8

procentualnih poena, uz stopu povlačenja socijalne pomoći od 50% i 25% respektivno.

Ova politika bi predstavljala značajan podsticaj najsiromašnijim radnicima da pređu na formalno zaposlenje i imala bi multiplikatorni efekat na dugoročno smanjenje siromaštva dece.

Međutim, ova politika bi takođe zahtevala značajno veću državnu potrošnju zbog povećanog broja novih korisnika: povećanje potrošnje od 12% pri stopi povlačenja socijalne pomoći od 50% i povećanje od 78% usled stope povlačenja od 25%. S obzirom na to, ovaj predlog ne obezbeđuje dovoljno dobre rezultate.

Moguće je da zbog teške situacije na tržištu rada u Srbiji, rezultati pokazuju da bi ne tako veliki broj korisnika novčane socijalne pomoći nakon reforme počeo da radi. To znači da bi mali efekti na povećanje zaposlenosti uz značajno povećanje budžetske potrošnje, ovu reformu učinila manje efikasnom u smanjenju siromaštva dece u odnosu na reformu dečjeg dodatka (Tabela 1).

Tabela 1: Marginalni uticaj na siromaštvo: stopa i jaz siromaštva smanjeni za milion RSD

	Povećanje ukupnih troškova (milioni dinara)	Smanjenje stope siromaštva (procentni poeni)	Smanjenje stope siromaštva po uvećanju troškova za milion dinara (procentni poeni)	Smanjenje jaza siromaštva (procentni poeni)	Smanjenje jaza siromaštva po uvećanje troškova za milion dinara (procentni poeni)
Reforma dečjeg dodatka 1 (100%)	53	1,6	0,0309	0,8	0,0144
Reforma dečjeg dodatka 2 (70%)	53	1,3	0,0252	0,6	0,0106
Reforma novčane socijalne pomoći 1 (stopa povlačenja 50%)	97	0,3	0,0036	0,1	0,0006
Reforma novčane socijalne pomoći 2 (stopa povlačenja 25%)	588	0,8	0,0013	0,2	0,0004

NB: Stope siromaštva sa efektima drugog reda uključeni su u gornje procene.

Implikacije za politiku

Rezultati ove studije predlažu nekoliko konkretnih mera koje bi Vlada Srbije mogla da preduzme kako bi se smanjilo siromaštvo dece u zemlji. Prva mera bi se odnosila na **sprečavanje odliva javne potrošnje na dečiji dodatak manje siromašnim domaćinstvima kako bi se potom uvećan iznos dodatka mogao usmeriti na domaćinstva kojima je pomoć najviše potrebna**. To bi se moglo postići administrativnim inspekcijama i procenom dohotka od neformalnog zaposlenja, što se dobro uklapa sa trenutnim inicijativama Vlade da poveća inspekciju rada na crno kako bi ograničila i smanjila sivu ekonomiju.

Dok se situacija na tržištu rada u Srbiji ne popravi, strategija povećanja dečijeg dodatka je poželjnija od strategije zaposlenja korisnika novčane socijalne pomoći kako u pogledu smanjenja siromaštva dece tako i u odnosu na budžetske troškove. Kako bi se strategija zaposlenja učinila efikasnijom, Vlada Srbije bi trebalo da sprovede intervencije koje smanjuju visoke fiksne troškove zaposlenja i koje smanjuju restrikcije na strani tražnje za radnom snagom.

U međuvremenu, aktivaciona politika usmerena ka korisnicima novčane socijalne pomoći koju je započela prethodna vlada trebalo bi da se nastavi. To zahteva da se obezbedi da korisnici socijalne pomoći redovno saraduju sa Nacionalnom službom za zapošljavanje u kreiranju njihovog individualnog plana zapošljavanja, kao i investiciju Vlade u programe koji povećavaju zapošljivost korisnika socijalne pomoći poboljšavanjem njihovih radnih veština.

PEP je 2012. godine uz podršku Odeljenja za međunarodni razvoj (DFID) Ujedinjenog Kraljevstva i Međunarodnog centra za istraživanje razvoja (IDRC) vlade Kanade, pokrenuo novi program podrške i razvoja kapaciteta u sferi „Analize politika rasta i zapošljavanja“ (PAGE) u zemljama u razvoju.

Ovaj brif sumira rezultate [PMMA-12830 \(Praćenje, merenje i analiza siromaštva\)](#) podržanu od strane 3. kruga PAGE inicijative (2015-2016). Za više podataka o istraživačkim metodama i rezultatima, pročitajte ceo izveštaj koji je objavljen u sklopu [serije radova](#).

Mišljenja i stavovi iskazani u ovoj studiji predstavljaju isključivo mišljenja autora i ne odražavaju nužno stavove PEP-a.